

Statenbrief

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Inlichtingen

Provincie loket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Blad

1 van 8

Onderwerp

Contouren Gelderse Maatregelen Stikstof 2019-2023

Portefeuillehouder

Peter Drenth

Kerntaak en plandoel

Ambitie 3 Natuur en Cultuur

Doel van deze brief

Gedeputeerde Staten verzoeken Provinciale Staten om:
De inhoud van deze brief voor kennisgeving aan te nemen (informatieplicht)

1 Inhoud voorstel (beoogd resultaat/doel)

De schade aan de natuur door te veel neerslag van stikstof is de afgelopen jaren meer en meer duidelijk geworden. Ook in de Gelderse natuurgebieden, die van grote maatschappelijke en economische betekenis zijn voor onze provincie. En uniek zijn voor Nederland en Europa. De recent vastgestelde beleidsregels ten aanzien van de vergunningverlening in het kader van de Wet Natuurbescherming moeten een verslechtering van de situatie voorkomen en wonen en werken weer vlot trekken. Het behoud van deze natuur, in het licht van de stikstofproblematiek, is niet alleen een opgave voor Gelderland, maar voor het hele land. Landelijke bron- en natuurherstelmaatregelen zijn hiervoor nodig.

Wie zien dit als een landelijk ontwikkeltraject met stapsgewijze resultaten. Ondertussen kunnen we in Gelderland doorwerken met elkaar aan inspanningen die gericht zijn op het sterker maken van onze natuur en het verminderen van de stikstofdepositie. In onze brief aan uw Staten op 22 oktober jl. (PS2019 – 740) informeerden wij u over onze aanpak Gelderse Maatregelen Stikstof 2019-2023 (GMS). Hierin stelden wij dat, in het verlengde van het rapport ‘*Niet alles kan*’ van de Commissie Remkes (sept 2019), naar alle sectoren gekeken moet worden die bijdragen aan de stikstofdepositie op onze Gelderse natuur: landbouw en veehouderij, industrie, bouw en mobiliteit. We hebben hierbij aangegeven de contouren van een eerste pakket aan maatregelen voor het einde van dit jaar aan u voor te leggen. Met deze brief informeren wij u hierover. Wij willen hiermee richting geven aan de eerste bouwstenen voor GMS. Wij nodigen u uit om hierover met ons in gesprek te gaan. Daarnaast doen wij een oproep aan vertegenwoordigers van de landbouw en veehouderij, industrie, bouw, mobiliteit en natuurbeheer om samen met ons, gebiedsgericht, door te werken aan het oplossen van het stikstofprobleem. Door met ons de Gelderse Maatregelen Stikstof uit te werken. Ook de Gelderse gemeenten en waterschappen hebben aangegeven zich hiervoor in te willen zetten. Wij vragen het Rijk deze

Markt 11 | 6811 CG Arnhem
Postbus 9090 | 6800 GX Arnhem

026 359 99 99
post@gelderland.nl
www.gelderland.nl

BNG Bank Den Haag
NL74BNGH0285010824
BIC-code BNG Bank: BNGHNL2G

Btw-nummer: NL001825100.B03
KvK-nummer: 51468751

 provincie
Gelderland

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Blad

2 van 8

gebiedsgerichte aanpak te faciliteren en landelijke bronmaatregelen te treffen. Randvoorwaarde is dat het resultaat van onze inspanningen ook weer ten goede komt aan natuur, wonen en werken in Gelderland.

2 Aanleiding

De opgave in Gelderland

In Gelderland hebben we veel te doen om de natuur te versterken. Hierbij hoort een hernieuwde balans tussen welvaart en draagkracht van de natuur. Deze kan alleen gevonden worden door een open discussie en gezamenlijke uitvoering. Dit doen we graag samen met partners in de genoemde sectoren die hier een tastbare bijdrage aan kunnen leveren. Gezien het belang voor onze inwoners nemen wij het initiatief en de regie. Wij vragen het Rijk ons hierin te faciliteren. Met deze brief geven we richting aan de contouren van maatregelen waar we aan denken. We doen dat op basis van een gebiedsgerichte aanpak. Hierbij vragen we alle sectoren om de komende maanden bij te dragen aan de verdere uitwerking. Hierbij kijken we tevens naar de Natura 2000 systematiek (wijze van beheer, herstel en realiseren van doelen). Het stikstofprobleem in Gelderland lossen we niet alleen op. Alle overheden in Nederland hebben hierin een bijdrage te leveren.

3 Bestaand beleid c.q. kader

De omgevingsvisie ‘*Gaaf Gelderland*’ en het Coalitieakkoord ‘*Samen voor Gelderland*’ vormen de kaders voor de aanpak Gelderse Maatregelen Stikstof 2019-2023.

4 Argumenten/afwegingen/risico’s

De richting; een integrale, gebiedsgerichte aanpak

De effecten van onze inspanningen zullen meetbaar moeten zijn in onze natuurgebieden. Dit vraagt om een gerichte inzet van maatregelen en monitoring. De focus van de stikstof uitstoot (emissie) in relatie tot de meest kwetsbare natuur (overschrijding van de kritische depositie waarde) is een belangrijk uitgangspunt. We doen dit gebiedsgericht en kijken hierbij naar de Veluwe, Rijntakken en de Achterhoek. De scope van de te nemen bronmaatregelen bevat alle sectoren die stikstofuitstoot veroorzaken: landbouw en veehouderij, industrie, mobiliteit en bouw. Daarnaast zetten we in op maatregelen voor natuurherstel om de natuur sterker te maken. Hierin hebben we ook een eigen verantwoordelijkheid.

Doelstellingen gebiedsgerichte aanpak:

- Emissiereductie en daarmee depositie daling in de meest kwetsbare Natura2000 gebieden
- Sterker maken van de natuur
- Gebiedsgerichte transitie op gang brengen of versterken als toekomstbestendige landbouw, waaronder bijvoorbeeld natuurinclusieve landbouw, duurzame industrie, duurzame mobiliteit en circulair bouwen (zie ook ‘contouren’ hieronder). Vanuit een geïntegreerde visie op het gebied.

We zien de aanpak van stikstof als vliegwiel om dergelijke transitie te versnellen. Welke ideeën en proposities zijn er bij de stakeholders in deze drie hoofdgebieden? We willen daar ruimte aan geven. Voor de overige Natura 2000 gebieden nodigen we partijen uit om te komen met voorstellen die tevens aantoonbare bijdragen aan de

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Blad

3 van 8

oplossing van het stikstofprobleem. Hierbij maken we de kanttekening dat als we alles met alles verbinden, we niet verder komen met elkaar. Dit vraagt om continue aandacht voor aantoonbare resultaten. En, voor de komende jaren, een gezamenlijk proces van doen, monitoren en bijsturen. We starten op kleine schaal met proeftuinen c.q. projecten waar energie en enthousiasme voor is. Deze ontwikkelen we door naar grotere pilots om uiteindelijk te resulteren in een gebiedsaanpak. De basis vormt een geïntegreerde kijk op de verschillende opgaven. We weten dat op verschillende plekken en bij verschillende partners in de provincie de wens leeft om dit op korte termijn op te pakken, zoals de Food Valley.

Beoogde effecten gebiedsgerichte aanpak:

Op deze manier willen we wonen en werken weer 'vlot trekken' in Gelderland. En tegelijk bijdragen aan een hernieuwde balans tussen onze Gelderse welvaart en de draagkracht van de natuur. Dit vraagt om een inspanning van alle betrokken partijen, op basis van een open discussie. Vanuit het besef een gemeenschappelijk opgave te hebben dat we alleen samen kunnen oplossen: we hebben maar één samenleving én maar één aarde.

Eerste contouren maatregelen; om samen uit te bouwen

De afgelopen maanden heeft een verkenning van onze provinciale opgaven (zoals opgenomen in het Coalitie akkoord en Omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland') plaatsgevonden in relatie tot stikstof. Ook heeft een eerste consultatie van de Gelderse gemeenten en waterschappen plaatsgevonden over mogelijke maatregelen. We hebben daarin de oproep van de gemeenten tot samenwerking en regie door de provincie op dit dossier goed gehoord. Daarnaast hebben we kennisgenomen van de verschillende plannen uit de sectoren die onder onze aandacht (en die van uw Staten) zijn gebracht. Hiermee zijn al belangrijke bouwstenen vanuit de boeren, bedrijven en bouwers aangereikt. We zoeken hierin de aansluiting. Vanuit de verschillende beleidsvelden is een eerste, integrale analyse gedaan naar richtingen voor bronmaatregelen.

Dit levert de volgende schets op en een eerste doorvertaling naar de drie gebiedsprioriteiten Veluwe, Achterhoek en Rijntakken:

	Kernboodschap stikstof en landbouw & veehouderij: Als provincie ondersteunen we al diverse projecten ter stimulering van de kringlooplandbouw, zoals bijvoorbeeld het initiatief kunstmestvrije Achterhoek. We zien een ontwikkeling voor ons naar een landbouw met een robuust verdienmodel, natuurinclusief en in balans met de omgeving. Gericht op herstel van biodiversiteit, een gezonde leefomgeving en behoud en herstel van het landschap. We zetten de inspanning van deze sector voor het verminderen van emissies voort op het gebied van innovatie binnen de kip-, koe- en varkenssector (kringlooplandbouw). Regelruimte en fysieke en financiële ruimte zijn belangrijke instrumenten voor verduurzaming. In de glastuinbouw zoeken we naar kansen voor verminderd gasverbruik. We gaan in gesprek met ondernemers (keukentafelgesprekken) om innovatie, alternatieve verdienmodellen en eventueel gewenste bedrijfsbeëindiging te verkennen.
	Kernboodschap stikstof en industrie: We zien stikstof als versneller richting slimme, schone en circulaire industrie (Smart Industry). We onderzoeken hoe innovaties op het gebied van duurzaamheid kunnen leiden tot slimme combinaties tussen energiebesparing en stikstofreductie. We zetten in op nieuwe sensortechnologie om de effecten in beeld te brengen.

Datum
17 december 2019

Zaaknummer
2019-013422

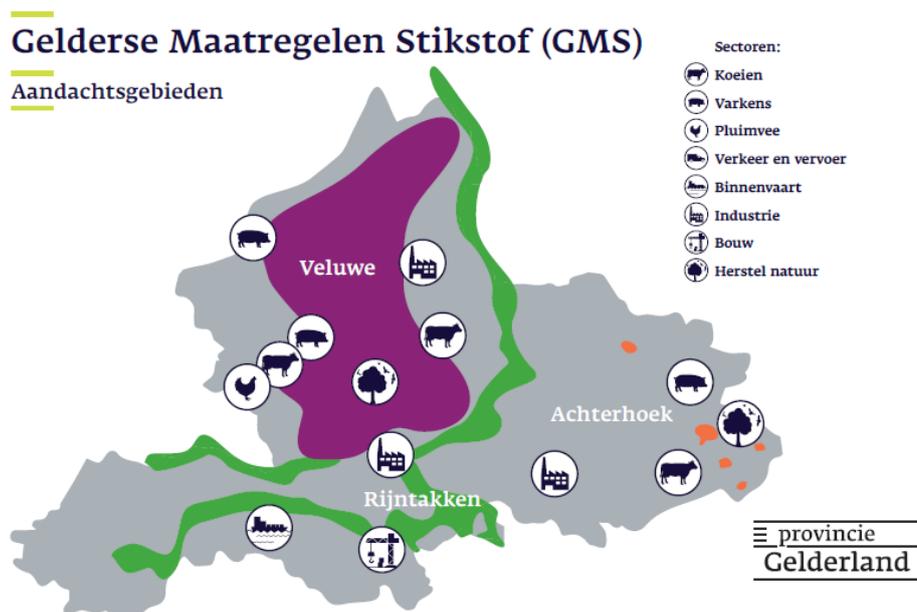
Blad
4 van 8

	Kernboodschap stikstof en mobiliteit/binnenvaart: De transitie naar duurzame mobiliteit wordt onderdeel van onze integrale mobiliteitsvisie. We voegen hieraan toe vermindering van stikstofemissies daar waar mogelijk en effectief. Binnen de OV concessies is duurzaamheid al een uitgangspunt. Wij volgen innovaties op het spoor en gaan bij de vervanging van materieel over op zero emissie. We vragen inzet van het Rijk om de uitstoot van stikstof door de binnenvaart over onze Gelderse vaarwegen te verminderen.
	Kernboodschap stikstof en bouw: We zoeken naar manieren om circulair bouwen versneld te stimuleren. Inzet op gebruik van andere, lichtere materialen maakt prefab bouwen mogelijk. Circulaire en prefab ontwikkelingen leiden tot minder uitstoot bij de productie van bouwmaterialen en minder uitstoot bij de bouwfase. Tegelijkertijd kan de bouw versnellen. We onderzoeken hoe natuurinclusief bouwen de stikstofdepositie kan compenseren door een bijdrage te leveren aan de natuur. Hierbij kan gedacht worden aan groene daken, minder verhardingen en gevarieerde beplanting in gezamenlijk en openbaar groen.
	Kernboodschap stikstof en natuur: Provincie Gelderland kent al een uitvoerig programma natuurherstel waar zij met prioriteit aan werkt. We onderzoeken optimalisaties in natuurbeheer. De geplande natuurherstel maatregelen dragen bij aan het robuuster maken van de natuur. We kijken waar maatregelen versneld kunnen worden. En welke extra maatregelen effectief bijdragen. We hebben aandacht voor de systematiek rondom Natura 2000; we agenderen vraagstukken als het inbouwen van flexibiliteit in de doelensystematiek om beter in te spelen op de natuurlijke dynamiek.

Gebiedsgerichte verkenning Veluwe, Achterhoek en Rijntakken

De afbeelding hieronder toont op schematische wijze de sectoren die groot aandeel hebben in de stikstof uitstoot. Per gebied volgt korte verkenning van een mogelijke richting voor te treffen bronmaatregelen.

Afbeelding – Vereenvoudigde weergave sectoren met groot aandeel in de stikstof uitstoot en focus natuurherstel



Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Blad

5 van 8

Verkenning maatregelen Veluwe

Voor de Veluwe zijn extra maatregelen nodig voor natuurherstel. De geplande natuurbeheermaatregelen op korte termijn kunnen negatieve effecten van de overmatige stikstofbelasting tegen gaan. Conform lopende afspraak werken we voor 2024 herstelprogramma's uit aanvullende maatregelen. We onderzoeken hoe we dit versneld kunnen doen door in gesprek te gaan met de betrokken partijen over een gezamenlijke uitvoering in de periode 2021-2025. Voor de agrarische sector ligt het accent op het onderzoeken van maatregelen om stikstofuitstoot bij de rundveehouderij, kalverhouderij en in iets mindere mate varkens- en pluimveehouderij te realiseren. We denken hierbij aan aansluiting bij het nationaal programma aanpassing van het voer. We willen in een gerichte aanpak met de ondernemers zoeken naar maatwerk op het gebied van stalmaatregelen en slimme bemesting en aanpassing in het voer. Ook kijken we samen met de betreffende sector hoe we stappen kunnen zetten om de veehouderij te extensiveren. Voor de varkens onderzoeken we een soortgelijke regeling als de Rijksregeling warme (vrijwillige) sanering varkenshouderij, maar dan gericht op ammoniak. Onze start ligt bij de stikstof gesprekken met ondernemers, oftewel keukentafelgesprekken. Hierbij zijn we voornemens te beginnen bij die bedrijven die de grootste stikstof uitstoot hebben in relatie tot de kwetsbare nabijgelegen natuur. Samen met de ondernemer onderzoeken we welke mogelijkheden er zijn voor innovatie, alternatieve verdienmodellen of bedrijfsbeëindiging. Wij willen daarbij niet met lege handen komen. Wij willen kunnen beschikken over gepaste instrumenten om deze veranderingen te stimuleren. We doen hiervoor een oproep aan het Rijk om deze mee te ontwikkelen. Op korte termijn de is de verlaging van de snelheid op de A348 reëel. We onderzoeken of 'stikstofabsorptie stroken' langs provinciale wegen op de Veluwe bijdragen aan een depositie vermindering. Er zal samen met gemeenten gekeken kunnen worden of milieuzonering haalbaar zou kunnen zijn en tot effect leidt. Vooral aan de Oost zijde van de Veluwe speelt de industrie, waaronder papier en kartonnage, in de uitstoot van emissie een belangrijke rol. Onderzocht wordt hoe, in aansluiting met lopende energieprocessen rondom deze industrie in bijvoorbeeld Eerbeek-Loenen slimme stikstofverbindingen voor innovaties kunnen worden gelegd. De woonregio's rond de Veluwe (waaronder Food Valley) kennen een grote woonopgave waarbij we met de betrokken partijen waaronder de gemeenten in gesprek willen om te kijken hoe circulair en natuurinclusief bouwen hier een impuls kan krijgen.

Verkenning maatregelen Rijntakken

In de Rijntakken is de overschrijding van de stikstofdepositie minder groot dan op de Veluwe. Wel zitten er bronnen met grote stikstof uitstoot. En zijn stikstofgevoelige natuurtypen aanwezig zoals stroomdalgraslanden. Afgelopen jaren zijn al veel natuurprojecten en extra maaibeheer uitgevoerd en gepland. We onderzoeken welke aanvullende Natura 2000-maatregelen getroffen kunnen worden. We willen de natuurinclusieve landbouw hier stimuleren. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt met de glastuinbouw over verminderen en uiteindelijk stoppen van gasverbruik in de glastuinbouw. Naar verwachting gaat het verduurzamen van de binnenvaart op de Gelderse waterwegen een groot effect hebben op de daling van de uitstoot. De ruim 8.000 binnenvaartschepen die Nederland kent leggen circa een derde van de afgelegde kilometers over de Gelderse rivieren af. We vragen het Rijk maatregelen hiertoe te onderzoeken. We zijn voornemens om de snelheid op de A326 te verlagen. De daadwerkelijke bijdrage aan de stikstof uitstoot van de industrie gelegen aan deze Rijntakken, waaronder de keramische industrie en metaalverwerking, moet nader worden verkend. In gesprek met deze sector wordt onderzocht hoe stikstof uitstoot gecombineerd kan worden met de energieopgave. Ook in

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Blad

6 van 8

de woondeal Arnhem-Nijmegen kijken we graag met betrokken partijen hoe circulair en natuurinclusief bouwen hier een impuls kan krijgen.

Verkenning maatregelen Achterhoek

Met de vaststelling van de Natura 2000 beheerplannen in 2015 zijn afspraken gemaakt over herstelmaatregelen. Volgens de huidige planning worden deze natuurherstelmaatregelen in 2021 afgerond. We onderzoeken mogelijke aanvullende natuurmaatregelen. Mogelijke maatregelen in de agrarische sector liggen in lijn met de hierboven geschetste richting voor de Veluwe. Innovatie in voer, stal en mest vinden we van belang. Ook hier kan een vrijwillige saneringsregeling varkenshouderij gericht op stikstof aansluiting vinden. Stikstof gesprekken met ondernemers, de keukentafelgesprekken, zijn hierin belangrijk. Duurzaamheid is een uitgangspunt in de aanbestedingen door de hele provincie van de concessies voor het openbaar vervoer. Er komt een studie naar de verduurzaming van het regionale spoor waarin we onderzoeken hoe we de verduurzaming van de drukste lijn, Arnhem – Winterswijk, kunnen realiseren. Ook in dit gebied wordt de uitstoot door de industrie nader verkend. En wordt de relatie gelegd met de regionale energiestrategie. Stimulering van circulair en natuurinclusief bouwen is ook hier van belang.

Korte termijn maatregelen:

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ We vragen het Rijk om een voorbereidingskrediet om de keukentafel gesprekken met agrarische ondernemers te faciliteren rondom de 'hotspots' (bedrijven met grote stikstof uitstoot in relatie tot nabijgelegen kwetsbare natuur) ✓ We ontwikkelen hiervoor een instrumentenpakket om innovatie, alternatieve verdienmodellen en/of bedrijfsbeëindiging mogelijk te maken
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ We onderzoeken hoe we voor het INTERREG programma en de EFRO regeling een stimulans voor stikstofreductie op korte termijn kunnen opnemen ✓ We onderzoeken de komende maanden met OnePlanet de toepassingen van nieuwe sensortechnologie om inzicht te krijgen in kansen CO2, energie en stikstof reductie
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ We vragen het Rijk maatregelen te onderzoeken voor verlaging van stikstof uitstoot door de binnenvaart ✓ We zijn voornemens om de snelheid te verlagen op de A348 en de A326 van 120km p/uur naar 100km p/uur overdag, zoals op de A325
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ We stellen 5% circulair bouwen de komende 2 jaar als richting en maken hierover afspraken met de betrokken partijen ✓ We gaan uit van 25% circulair bouwen in 2030

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

2019-013422

Blad

7 van 8



- ✓ We maken versneld werk van het maaien van grasland in de Rijntakken
- ✓ We maken versneld werk van het verwijderen van opslag op de hei en stuifzand herstel
- ✓ We onderzoeken proefprojecten voor toepassing van steenmeel voor heide, bos en schraalgrasland

5 Financiële consequenties

Om een beeld te krijgen van de benodigde financiële middelen voor bovengenoemde maatregelen is een eerste verkenning gedaan. De eerste uitkomst hiervan gaat richting € 2 miljard. De komende tijd zal in gesprek met het Rijk duidelijk moeten worden hoe zij willen bijdragen aan het versterken van de natuur en het verminderen van de stikstofdepositie in Gelderland. De uitkomsten hierover worden met u gedeeld waarbij dan ook het gesprek met u wordt gevoerd over mogelijke provinciale bijdragen.

6 Proces en evaluatie

Uitnodiging tot samenwerking en landelijke afspraken

Met deze Statenbrief bieden we de eerste bouwstenen aan in de oplossingsrichting voor het stikstofvraagstuk in Gelderland. We doen een handreiking naar gemeenten, waterschappen, sectoren en stakeholders om samen, gebiedsgericht, door te bouwen de komende maanden. Om te komen tot de eerste 'rollende' uitvoeringsagenda's voor de uitvoeringsallianties Veluwe, Achterhoek en de Rijntakken in het voorjaar van 2020. We nemen hierin graag het voortouw. Vanuit de notie een gemeenschappelijk opgave te hebben die we alleen samen kunnen oplossen. Als provincie investeren we al in duurzame landbouw, natuur & landschap (biodiversiteit) en duurzame economie (circa €100 - €150 mln). Sinds 2014 hebben we in Gelderland circa €140 mln geïnvesteerd in aankoop en aanleg van nieuwe natuur en herstelmaatregelen binnen bestaande natuurgebieden. De voorliggende uitdaging is te onderzoeken hoe vanuit de sectoren alternatieve verdienmodellen aangeboord kunnen worden die meerdere doelen dienen. Hierbij kan gedacht worden aan verdienmodellen rondom bosbouw, zonnevelden of windmolens in de landbouwsector. Een belangrijke randvoorwaarde voor GMS is dat het resultaat van onze inspanningen ook weer ten goede komt aan natuur, wonen en werken in Gelderland. Hierover willen we op korte termijn afspraken maken met het Rijk. Tevens doen we een oproep aan het Rijk om:

1. Landelijke bronmaatregelen te treffen, ook voor de Gelderse natuur
2. Afspraken te maken over verdeling emissieruimte, waarbij de inspanning rondom GMS ook weer ten goede komt aan Gelderland
3. De gebiedsgerichte aanpak te faciliteren met ruimte voor maatwerk op provinciaal niveau
4. Bij te dragen aan versnelling van gebiedstransities rondom natuurinclusieve landbouw, circulair bouwen, duurzame industrie, duurzame mobiliteit, klimaat en energietransities
5. Middelen beschikbaar te stellen voor het uitvoeren van bronmaatregelen waaronder grondinstrumentarium, geld, regelruimte, regelgeving, fiscale mogelijkheden en experimenteerruimte
6. Beschikbaar stellen van uniforme en eenduidige data en informatie voor gebiedsanalyse en monitoring voortgang effecten
7. In gesprek te gaan over een financiële bijdrage om bovenstaande richting GMS te kunnen realiseren. Daarbij denken we, op basis van een eerste ruwe verkenning aan:

Datum

17 december 2019

Zaaknummer

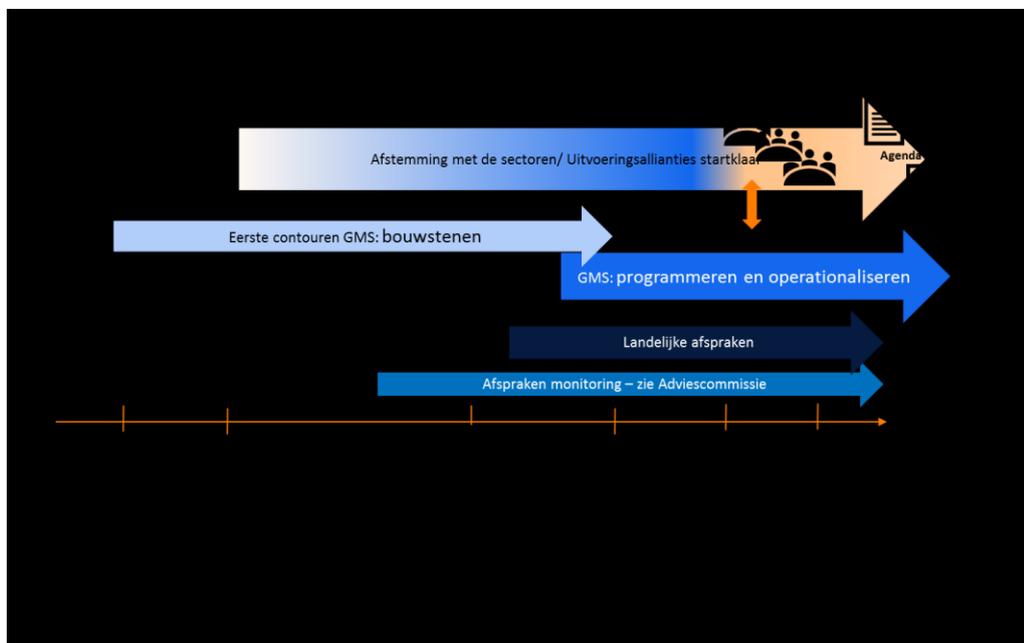
2019-013422

Blad

8 van 8

- i. Circa €90 mln - €110 mln voor de 1ste fase van extra natuurherstel
- ii. Circa €100 mln – €120 mln voor innovatie binnen agrifood voor mest-, stal en voermaatregelen
- iii. Circa €500 mln – €700 mln voor het instrumentarium in te zetten bij de stikstofgesprekken met de 100 hotspots van bedrijven binnen agrifood dicht bij de Natura 2000-gebieden om innovatie, alternatieve verdienmodellen of eventuele bedrijfsbeëindiging mogelijk te maken
- iv. Circa €180 - €200 mln voor een warme (vrijwillige) saneringsregeling varkenshouderij op basis van stikstof/ammoniak
- v. Aanpak van de landelijke verduurzaming van de binnenvaart zoals hierboven geformuleerd circa €700 - €900 mln
- vi. Stikstofgesprekken binnen de industrie innovaties te stimuleren en depositie te verminderen circa € 20 mln. Dit staat uiteraard los van de investeringen die de industrie zelf moet doen
- vii. Onderzocht moet worden wat de extra financiële behoefte is voor extra maatregelen voortkomend uit de nieuwe beheerplannen gericht op natuurherstel

Wij nodigen u uit om over bovengeschetste richting in gesprek te gaan. In het voorjaar van 2020 bespreken we graag de stand van zaken rondom het resultaat van de aanscherping van voorliggende contouren met sectoren, stakeholders, gemeenten en waterschappen. En de uitvoeringsagenda's voor de uitvoeringsallianties die hierbij horen. De benodigde inzet van middelen is onderdeel van dit gesprek. Zie hieronder een schematische weergave van de belangrijkste processtappen de komende maanden.



Gedeputeerde Staten van Gelderland

John Berends - Commissaris van de Koning

Pieter Hilhorst - secretaris

Bijlagen: Stikstof en Gelderland